

Pomnik Wdzięczności w Wieleniu

Robert Grzebyta

W Wieleniu – nieco na uboczu, w niewielkim parku nad starym korytem Noteci – stoi ukryty wśród drzew pomnik z figurą Matki Boskiej z Lourdes na szczycie. Każdy mieszkaniec miasta kojarzy go z obchodami uroczystości patriotycznych, ale tylko nieliczni wiedzą dlaczego w takiej postaci i w tym miejscu powstał.

W czerwcu 1918 r. w Wersalu ogłoszono ważną dla Polaków deklarację: *Utworzenie państwa polskiego, zjednoczonego i niepodległego, z wolnym dostępem do morza, stanowi jeden z warunków pokoju trwałego i sprawiedliwego oraz panowania prawa w Europie*¹. Trzeba jednak pamiętać, że podpisanie Traktatu Wersalskiego poprzedziły trudne negocjacje dotyczące m.in. powojennej granicy polsko-niemieckiej. Przykładem spornego terytorium może być teren ówczesnego powiatu wieleńskiego. Mimo zwycięsko zakończonego powstania wielkopolskiego, w projekcie traktatu pokojowego Wieleń znalazł się po niemieckiej stronie proponowanej granicy².

Wstępny tekst traktatu – tzw. Preliminaria Pokojowe – ogłoszono oficjalnie 13 maja 1919 r. Już trzy dni wcześniej dotarły do Wielenia pogłoski o proponowanych ustaleniach Traktatu Wersalskiego, które przewidywały m.in. pozostawienie całego powiatu wieleńskiego w rękach niemieckich³. Wieści te spowodowały ostre protesty polskich mieszkańców południowej części powiatu. W zorganizowanym 13 maja w Rosku wiecu protestacyjnym uczestniczyło ponad 2 tys. osób. Postanowiono na nim przeprowadzić na lewobrzeżnej części powiatu spis ludności (przez organizatorów zwany plebiscytem), który wykazać miał rzeczywistą strukturę narodowościową mieszkańców tego terenu, na którym przeważał żywioł polski. Wyniki sprawnie przeprowadzonej akcji już 19 maja przekazano przez Komisarjat Naczelnej Rady Ludowej w Poznaniu do Paryża. Równocześnie na

¹ *Sprawy polskie na konferencji pokojowej w Paryżu w 1919 r.*, t. I, Warszawa 1965, s. 20.

² J. Rozwadowski, *Jednodniówka na dziesięciolecie niepodległości Wielenia 1920-1930* (w zbiorach autora), s. 11. Patrz także artykuł E. Formy *Pierwszy polski plebiscyt* na s. 30 niniejszego numeru.

³ Wspomnienia Leona Malidy, delegata powiatu wieleńskiego do Paryża (rękopis w zbiorach Stanisława Wielebskiego), s. 1.

Skład delegacji wielkiej
na konferencję w Paryżu (Wersalu).
Repr. z: J. Rozwadowski, *Jedynotówka*

konferencję pokojową wyjechała z Wielenia delegacja, w skład której weszli: działacz polityczny i gospodarczy z Poznania Kazimierz Brownsford, proboszcz z Piłki ks. Józef Pielatowski oraz rolnik z Pęc-kowa Leon Malida⁴.

Pierwsze rozmowy w Paryżu nie wróżyły niczego dobrego, delegaci bowiem usłyszeli, że jest już za późno, ponieważ granice są ustalone. Delegacji wielkiej to nie zniechęciło. Jak relacjonował L. Malida, 23 maja 1919 r. delegaci spotkali się z przedstawicielami Komisji Granicznej⁵ z Francji, Włoch i USA, Anglicy natomiast Polaków nie przyjęli. W swoich wspomnieniach Malida szczegółowo opisał także mszę św., w której uczestniczyła delegacja, podczas której Kazimierz Brownsford błagał Matkę Boską z Lourdes, aby *wstawiła się za nami i wyjednała nam u syna swego uzyskanie Powiatu Wieleniskiego [...], a ślubować jej będziemy,*

że o ile nam się uda za jej pośrednictwem uzyskać Wieleniszczycznę do Polski, to ludność tegoż powiatu wystawi na jej cześć pomnik wdzięczności. Ostatecznie Traktat Wersalski, podpisany 28 czerwca 1919 r., ustanowił granicę Polski na Noteci, przyznając jej tym samym południową część Wielenia i całego powiatu wielkiego. Do udekorowanego biało-czerwonymi flagami miasta 18 stycznia 1920 r. wkroczyło wojsko polskie.

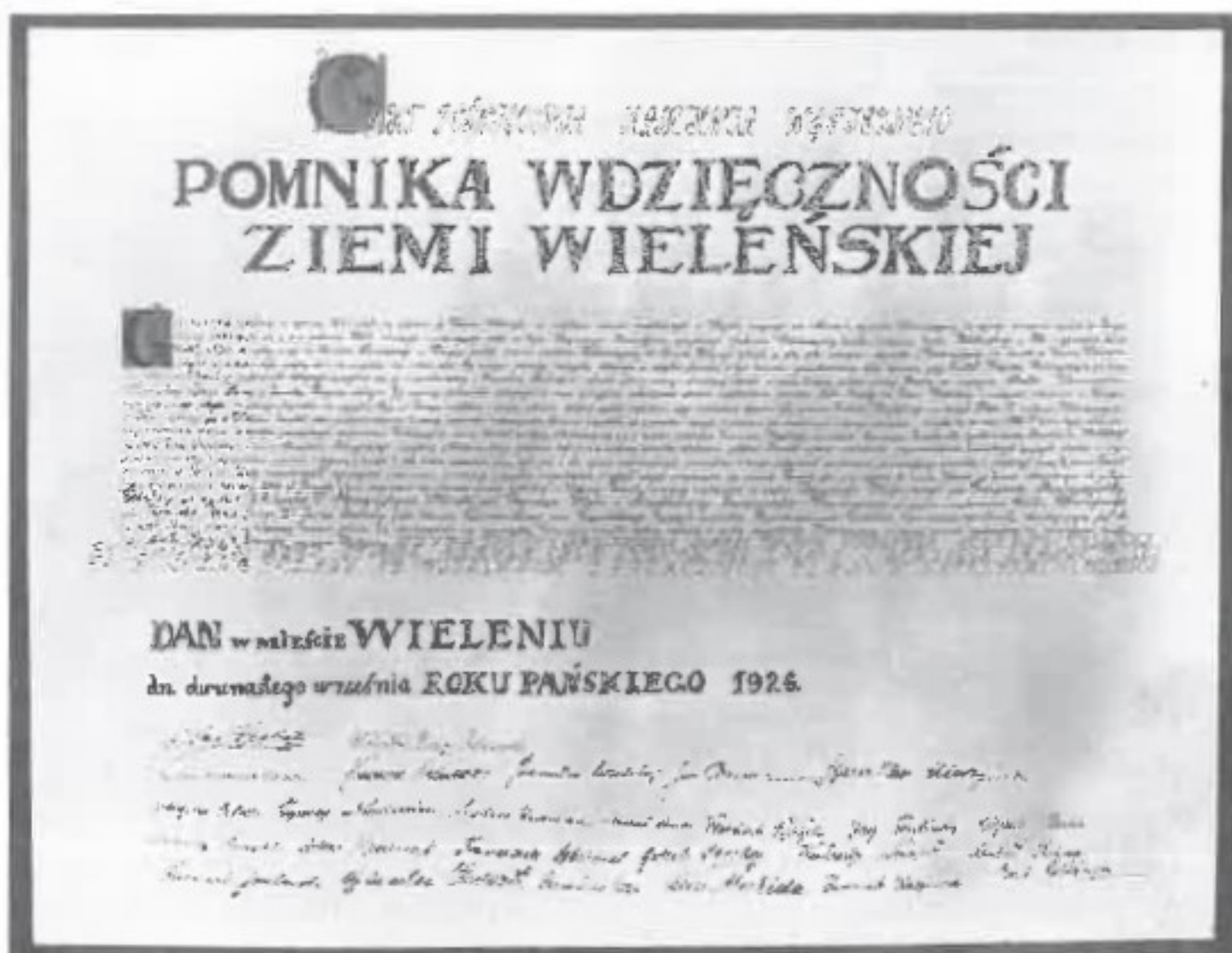
Mimo złożonych ślubów, mimo osiągniętego celu, mieszkańcy Wielenia nie kwapili się zbyt do wystawienia pomnika, który w ich imieniu obiecał Matce Boskiej Kazimierz Brownsford. W latach 1921-1922 na łamach jednej z lokalnych gazet pojawiały się odezwy komitetu budowy pomnika, które wzywały do wpłacania datków na ten cel oraz nawoływały do traktowania pomnika jako długu wdzięczności całych polskich Kresów⁷. Ton,

⁴ J. Rozwadowski, *Jedynotówka*, s. 3.

⁵ Prawdopodobnie L. Malida miał na myśli Komisję Polską Julesa Cambona, która od 7 maja do 16 czerwca 1919 r. weryfikowała granice państwa polskiego. Zob. *Sprawy polskie*, s. 58-64.

⁶ Wspomnienia Leona Malidy, s. 2.

⁷ *Odezwa*, „Orędownik Powiatu Czarnkowskiego” z 24 I 1922, s. 1. W tekście przywoływane są wcześniejsze odezwy, m.in. z 22 listopada 1921 r.

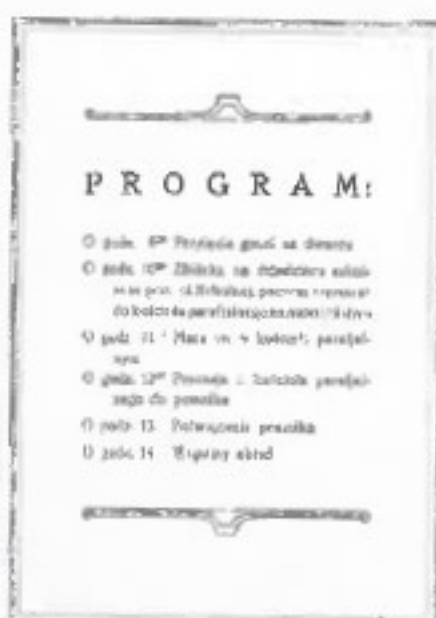
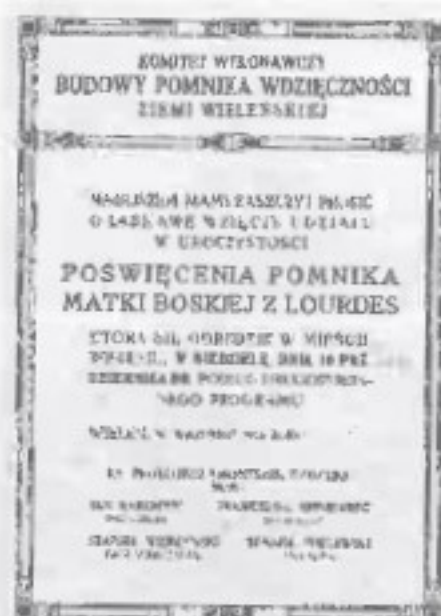

Akt poświęcenia kamienia węgielnego pod Pomnik Wdzięczności Ziemi Wieleńskiej. Ze zbiorów Stanisława Wielebskiego

w jakim pisali autorzy, może sugerować, że społeczność polska nie była zbyt zainteresowana tą inicjatywą. Zdają się to potwierdzać słowa: *Kiedy trwoga to do Boga, a gdy spokój zostaje osiągnięty wszelkie zobowiązania idą w niepamięć. Tak też stoi dzisiaj sprawa figury Matki Najświętszej we Wielentiu*. Odezwy te zawierały również informacje o konkretnych darczyńcach i sumach, jakie złożyli z nadzieją na budowę pomnika. Skutek tej działalności wciąż jednak pozostawał mizerny.

Inicjatywa nabrała rozmachu na przełomie lat 1924 i 1925. Na podstawie książki kasowej tej inicjatywy⁸ można zauważyć zwiększającą się wówczas liczbę darowizn. Pieniądze spływały na konto Banku Ludowego imiennie; wśród wpłacających byli np. ks. dziekan i proboszcz Ludwik Rosenberg z Lubasza oraz ks. proboszcz Franciszek Woschke z Wielenia, a także instytucjonalnie, np. Towarzystwo „Sokół” w Wieleniu, Stowarzyszenie Młodzieży Męskiej w Wieleniu, inwalidzi wojenni z Gulcza. Wśród wpłat trafiały się również systematyczne składki mieszkańców Wielenia i innych miejscowości regionu, m.in. z Wrzeszczyny, Mężyka, Gulcza, Potrzebowic, Roska,

⁸ Książka kasowa „Pomnika Wdzięczności” w Wieleniu 1924-1928 (oryginał w zbiorach S. Wielebskiego).

Zaproszenie na uroczystość poświęcenia pomnika i dodawana do niego pocztówka.
Ze zbiorów Stanisława Wielebskiego

Białej, Kwiejc, Drawskiego Młyna, Drawska, Pęckowa czy Bęglewa. Wspomniana książka kasowa dokumentuje też pojedyncze wpłaty z Czarnkowa, Lubasza, Lublina, a nawet Hamburga. W latach 1925-1927 odnotowane są również subwencje magistratu Wielunia w wysokości 1000 zł, Powiatowej Kasy w Czarnkowie – 300 zł i Starostwa Krajowego – 500 zł. Dzięki skrupulatności Stanisława Wielebskiego, dyrektora Banku Ludowego w Wieluniu i skarbnika Komitetu Budowy Pomnika Wdzięczności Ziemi Wielebskiej, zachowały się pełne listy nazwisk osób wpłacających datki, a nawet niektóre bankowe dowody wpłat.

Kiedy we wrześniu 1925 r. zmarł Kazimierz Brownsford, w prasie pojawiły się artykuły, które w emocjonalnym tonie wypominały mieszkańcom Wielunia i okolic opieszałość w realizacji obietnicy złożonej przed laty Matce Boskiej. Obszerny artykuł nieznanego autora kończył się słowami: *Może teraz przedwczesny zgon szlachetnego Inicjatora zatarga wreszcie sercami śpiących i obojętnych, przyspieszając doprowadzenie do skutku winnego bołdu dla zaziemiańskiej Orędowniczki nadnoteckich kresów Polski. A będzie to tem samem najpiękniejszy pomnik wdzięczności Ziemi Wielebskiej dla wielkich zasług skromnego sługi – Kazimierza Brownsforda*⁹. W podobnym tonie wybrzmiewał artykuł gazety lokalnej: *Przenajświętszej Pannie podziękujcie Ziemia Wielebska pomnikiem wdzięczności, który stanąć musi co rychlej, by zmarły Patron nie bolał po tamtej stronie życia nad jeszcze niespełnionymi po dziś dzień jego ślubami, które w imieniu mieszkańców Wielebszczyzny składał we Francji 1919 r.*¹⁰ Śmierć Brownsforda ostatecz-

⁹ *Pomnik wdzięczności. Podzwonne Kazimierzowi Brownsfordowi*, „Kurier Poznański” 1925 nr 216, s. 5.

¹⁰ *Patron Wielunia*, „Gazeta Wielebska” z 24 IX 1925 (numer okazowy, w zbiorach S. Wielebskiego), s. 1.

Poświęcenie Pomnika Wdzięczności. Repr. z: „Gazeta Wieleńska” 2001 nr 8 (100)

nie zmotywowała lokalną społeczność do działania. Jak wynika z przywołanej wcześniej książki kasowej, od tego momentu znacząco zwiększyły się wpłaty i wydatki na inwestycję, a konkretne działania nabrały tempa.

Poświęcenie kamienia węgielnego Pomnika Wdzięczności nastąpiło 12 września 1926 r. Wydarzeniu temu towarzyszyły tłumy ludzi, którzy byli świadkami odczytania, a następnie wmurowania stosownego aktu. W treści dokumentu zawarty był opis okoliczności powstania pomnika oraz wykaz ówczesnych władz państwowych i lokalnych, podano także obowiązującą walutę. Znalazło się w nim również krótkie, dość lakoniczne usprawiedliwienie tak długiego czasu realizacji inwestycji i jej znacznie mniejszy rozmach, niż pierwotnie planowano (*widząc niemożliwość przeprowadzenia pierwotnych szerszych planów – wystawienia pomnika z postumentem z granitu i figurą z brązu – dla braku poparcia przez ogół, jak i dla ogólnie niepomysłnych warunków w Kraju, postanowił pobudowanie skromniejszego pomnika*). Biorąc pod uwagę uwarunkowania geopolityczne Wielenia – miasta granicznego – można sądzić, że cała uroczystość miała charakter patriotyczno-propagandowy. Potwierdzać się to zdaje ostatni fragment aktu: *oddając w opiekę obywatelstwu Wieleńszczyzny niniejszy pomnik, wystawiony ku utrwaleniu chwały i czci Matki Boskiej z Lourdes na Ziemi Wieleńskiej, wzywamy pomocy Najświętszej Maryi Panny, Królowej Korony Polskiej, by płaszczem Swej opieki okryła całą ludność tej ziemi i strzegła*

WIELEŃ, Stara Noteć. — Kaplica św. Wawrzyńca — Pomnik Wdzięczności.

Pomnik na pocztówce z przełomu lat dwudziestych i trzydziestych XX w.
Ze zbiorów Stanisława Wielebskiego

granic Polski po wieczne czasy od wszelkich zaborczych planów nieprzyjaciół polskości.

Od tej chwili prace nad pomnikiem przebiegały w błyskawicznym tempie. Na przełomie września i października zamontowano na wysokiej podstawie figurę Matki Boskiej z Lourdes. W międzyczasie rozesłano kilkadziesiąt zaproszeń sygnowanych przez Komitet Wykonawczy Budowy Pomnika Wdzięczności Ziemi Wieleńskiej, którego prezesem był wówczas ks. Franciszek Woschke. Do każdego z nich dołączono zdjęcie pomnika i program uroczystości, który przewidywał m.in. mszę św., procesję z kościoła do pomnika i jego poświęcenie.

Uroczyste odsłonięcie i poświęcenie pomnika nastąpiło 10 października 1926 r. Odbyło się to po siedmiu latach od obietnicy złożonej przez delegację, jednak bez większego rozgłosu. Uroczystość zgromadziła głównie mieszkańców miasta i najbliższej okolicy. Odsłonięty pomnik nie był, jak zakładano początkowo, wielkim „Pomnikiem Kresów Zachodnich”, ale prowincjonalnym Pomnikiem Wdzięczności Ziemi Wieleńskiej. Jaki by jednak nie był, to dla ówczesnych mieszkańców tej ziemi stał się symbolem wolności i polskości. Z czasem udało się zagospodarować i upiększyć teren wokół pomnika, gdzie powstał park im. Ignacego Paderewskiego. Odtąd miejsce to stało się centralnym punktem obchodów wszystkich świąt patriotycznych w mieście.

Poczty sztandarowe instytucji i organizacji gminy Wieleń podczas obchodów Święta Niepodległości – 11 listopada 2015 r. Fot. R. Grzebyta

We wrześniu 1939 r. wybuchła II wojna światowa, a pomnik podzielił los większości tego typu obiektów na ziemiach polskich – został całkowicie zniszczony przez niemieckich okupantów. Jego dalsza historia jest zdawkowa i z niewielkimi wyjątkami funkcjonuje jedynie w przekazach ustnych. Według relacji kilku mieszkańców Wieleń, w nocy po zburzeniu pomnika jeden z okolicznych gospodarzy wykradł i ukrył figurę Matki Boskiej. Nikt jednak nie potrafi podać nazwiska tego człowieka ani miejsca, w którym figura doczekała końca wojny. Prace nad odbudową pomnika rozpoczęły się po zakończeniu wojny i trwały do 3 kwietnia 1946 r., kiedy to po uroczystej mszy św. i procesji nastąpiło jego poświęcenie. Nowy postument zwieńczony „starą” figurą stanął niemal na miejscu poprzedniego. Jego odtwórcy zachowali również rozmiary zbliżone do pierwotnych: wysokość około 8 m, z czego figura Matki Boskiej ma niespełna 2 m. Pojawiła się nowa tablica pamiątkowa: *Matce Najświętszej z wdzięczności za przyłączenie i oswobodzenie Wieleń i ziemi wieleńskiej 1920-1945.*

W czerwcu 1996 r. Wieleniem wstrząsnął akt wandalizmu na pomniku i kilku innych zabytkach miasta. Nieznani do dziś sprawcy skradli z niego tablicę pamiątkową¹¹. Zdarzenie to bardzo zintegrowało wieleniaków, którzy za sprawą członków Towarzystwa Miłośników Ziemi Wieleńskiej zaczęli zbierać pieniądze na odnowienie zniszczonych zabytków. Między innymi przy okazji odpustu w kościele parafialnym zorganizowano akcję „Dołóżcie swój grosz – okrucieństwo serca na odbudowę tablicy pamiątkowej na Pomniku Wdzięczności”¹². Wspólnym wysiłkiem mieszkańców, z udziałem władz i dzięki ogromnemu zaangażowaniu członków TMZW, w czerwcu 1997 r. wyremontowanemu pomnikowi przywrócono tablicę, której treść nawiązuje do pierwowzoru z lat dwudziestych: *Matce Boskiej wdzięczni za wyzwolenie w roku 1919 Obywatele Ziemi Wieleńskiej*. Kilka lat później Matce Boskiej dodano elektryczną aureolę, otaczającą całą figurę.

W takiej postaci Pomnik Wdzięczności trwa po dzień dzisiejszy, będąc zasadniczym miejscem wszystkich imprez patriotycznych w gminie Wielen. Tu kończą się patriotyczne marsze, powiewają sztandary, składane są wiązanki i wygłaszane przemówienia. Tu dorastają kolejne pokolenia Polaków kochających swoją ojczyznę.

¹¹ Ł. Sikora, *Zastanówmy się*, „Gazeta Wieleńska” 1996 nr 24, s. 7.

¹² Ł. Sikora, *Nasz apel*, „Gazeta Wieleńska” 1996 nr 26, s. 1.

przedstawiamy **miasto i gminę Wielen**

GMINA WIELKICH TRADYCJI I WIELU MOŻLIWOŚCI

Rozmowa z Elżbietą Rybarczyk, burmistrzem Wielenia

– Od dwóch lat rządzi Pani największą pod względem powierzchni jednostką administracji podstawowej w województwie. Proszę o kilka danych, które przybliżyłyby czytelnikom „Kroniki” specyfikę tej gminy.

– Miasto i gmina Wielen, leżąca nad Notecią w północno-zachodniej części regionu, w powiecie czarnkowsko-trzcianeckim, zajmuje powierzchnię 428,3 km², czyli rzeczywiście jest to największa obszarowo gmina. Dwie trzecie jej obszaru zajmują lasy i pod względem lesistości po gminach Jastrowie i Miedzichowo zajmujemy trzecią lokatę w województwie wielkopolskim. Z tego względu na naszym terenie mieszka tylko 12,6 tys. osób (29 osób na km²), z czego 47% w samym mieście. Teren naszej gminy był niegdyś jednolity, a miasto w latach 1887-1920 pełniło funkcję stolicy powiatu. W okresie międzywojennym granica państwowa przebiegała na Noteci, podział zaś gminy na dwie części utrzymał się aż do 1977 roku. Po zostalości tego jest przynależność dwóch parafii mających siedzibę w mieście do różnych diecezji.

– Wielkopolski Wielen promuje się jako gmina tradycji i wielkich możliwości. W nawiązaniu do tego hasła, które przyświeca rozwojowi całej jednostki, jakie są Pani zdaniem najważniejsze działania zmierzające do zwiększenia jej atrakcyjności?

– Często mówimy, że bez przeszłości nie ma przyszłości; coś w tym jest. Wielen to rzeczywiście gmina wielkich tradycji, które są doskonałym fundamentem do budowania jej rozwoju. Bogata historia regionu i wiele ciekawych historycznie miejsc, zarówno pod względem społecznym, jak urbanistycznym, daje wiele możliwości.

Burmistrz Wielenia Elżbieta Rybarczyk

Potencjał rozwojowy gminy upatruję głównie w zaangażowaniu ludzi w aktywne życie lokalnej społeczności zarówno przedsiębiorców, jak i organizacji działających na terenie gminy. Już dziś widać zwiększoną aktywność tych podmiotów, które w ostatnich miesiącach pokazały jak potężnym potencjałem dysponujemy. O atrakcyjności gminy decyduje zarówno rozwój gospodarczy, jak i społeczny. Liczę, że zapoczątkowane działania przełożą się na dalsze aktywizowanie lokalnych społeczności

do wspólnych zamierzeń. Po raz pierwszy w 2015 roku zorganizowaliśmy święto organizacji pozarządowych działających w naszej gminie. Podjęte działania pokazują, że ludzi, którzy są zaangażowani w życie społeczne, mamy coraz więcej. To cieszy, bo tylko taka postawa pozwoli na dalsze dobre zarządzanie gminą we współpracy z aktywnymi mieszkańcami, którym zależy na rozwoju. Jestem świadoma też tego, że jako samorząd gminny musimy tworzyć klimat przyjazny do inwestowania, tak aby nasi mieszkańcy znajdowali tu możliwość zatrudnienia. Opracowaliśmy „Strategię rozwoju społeczno-gospodarczego dla miasta i gminy Wielka na lata 2015-2024”, w której zawarto działania niezbędne do podjęcia w celu zwiększenia atrakcyjności naszej gminy. Modernizujemy plany zagospodarowania przestrzennego. Podejmujemy także próby pozyskania środków na rewitalizację naszego miasta z uwzględnieniem wszystkich ważnych dla rozwoju sfer, zarówno społecznych, jak i materialnych. Tylko wspólne dążenie do poprawy jakości życia przyniesie dobre efekty dla ogółu społeczności.

– Perspektywa finansowa na lata 2014-2020 wymagała od samorządów odnowienia postawy strategicznej, szczególnie w kontekście Strategii „Europa 2020”, tworzącej nowe oblicze polityki rozwoju Unii Europejskiej, której priorytetami są rozwój inteligentny, zrównoważony i włączający pod względem społecznym. Jakie znaczenie miał czynnik społeczny w budowaniu nowej strategii rozwoju gminy?

– Przy tworzeniu tak ważnego dokumentu, jakim jest strategia rozwoju gminy, nieodzowne było włączenie w ten proces czynnika społecznego. Na każdym etapie budowy strategii staraliśmy się angażować do prac jak najszersze spektrum przedstawicieli organizacji pozarządowych, przedsiębiorców, przedstawicieli zakładów pracy i mieszkańców. Dzięki takiemu podejściu opracowany dokument zawiera problematykę ważną nie tylko z punktu widzenia władz samorządowych, ale samych mieszkańców, czy

Herb Wielenia

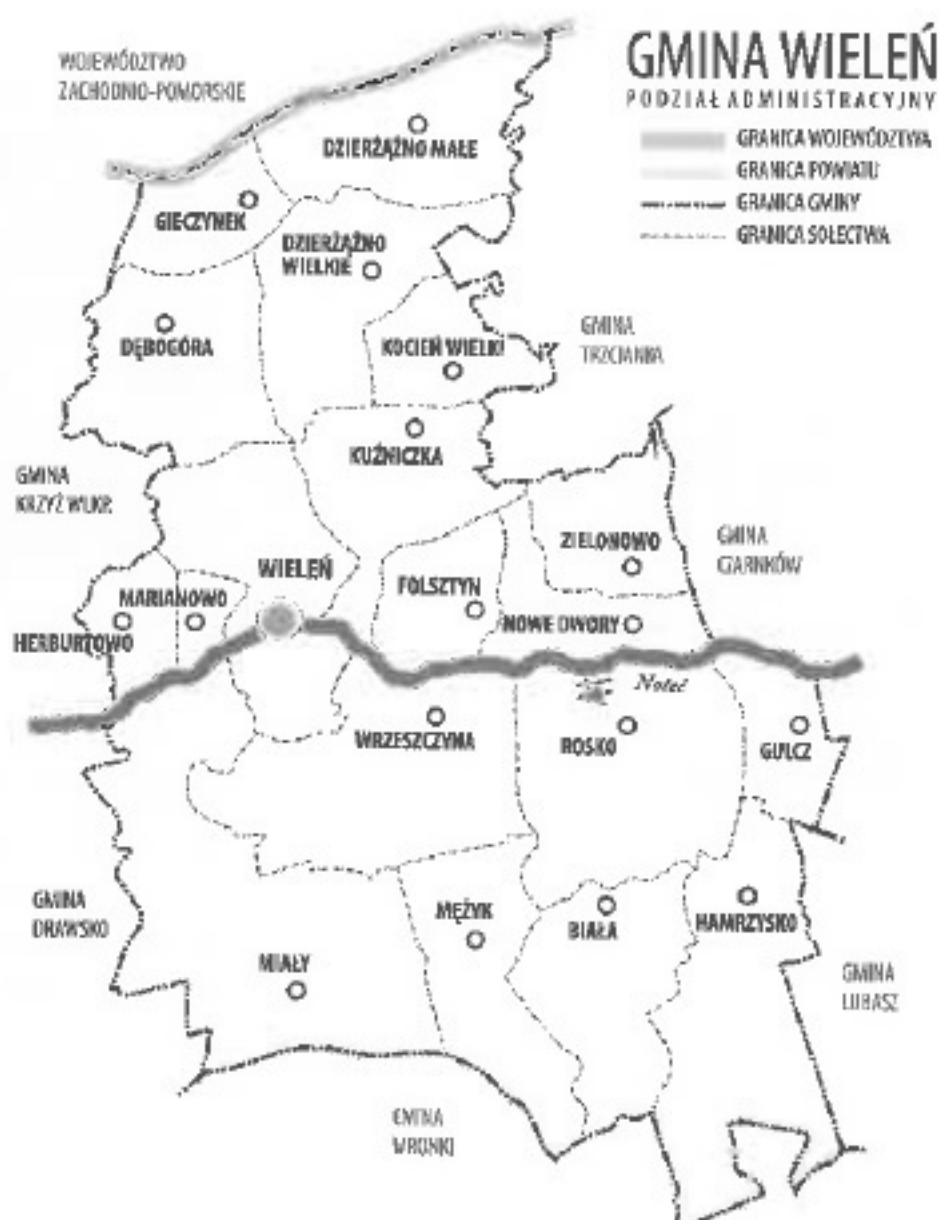

też osób prowadzących działalność gospodarczą. Prac nad strategią nie kończymy wraz z jej przyjęciem przez Radę Miejską w Wielku. Zależy nam, by był to dokument „żywy”, podlegający ciągłej weryfikacji, którego naturalnym elementem będą zmiany zależne od potrzeb rozwojowych gminy. Do tego

celu powołany został zespół mający czuwać nad stanem wprowadzania dokumentu w życie. W jego skład weszli przedstawiciele wszystkich środowisk, które brały udział w budowaniu strategii.

– Czy w najbliższych latach można spodziewać się kontynuacji działalności inwestycyjnej wielkiego samorządu, czy raczej zmiany dotychczasowych priorytetów?

– Realizacja dużych zadań inwestycyjnych w ostatnich latach spowodowała spore zadłużenie gminy. Wprowadzony został w bieżącym roku system uważnego gospodarowania środkami gminnymi, abyśmy mieli szansę wygospodarować środki finansowe na wkład własny przy realizowaniu kolejnych planowanych zadań. Priorytety inwestycyjne określone zostały w strategii rozwoju społeczno-gospodarczego. W opracowaniu zawarte są różne zamierzenia inwestycyjne, począwszy od dużych zadań infrastrukturalnych m.in. zaplanowana do realizacji na lata 2015-2017 budowa hali widowiskowo-sportowej, budowa oraz remonty dróg i chodników czy termomodernizacja budynków. Nadal kilka wsi z terenu gminy nie jest zwodociagowanych i w bieżącym roku planujemy podjąć starania również o środki na ten cel. Planujemy również zadania mniejsze pod względem zaangażowania finansowego czy też zakresu rzeczowego, ale równie ważne, wręcz czasem ważniejsze dla lokalnych społeczności. Bogata baza lokalowa sal wiejskich, które z punktu widzenia aktywnej społeczności są ważnym miejscem spotkań i integracji mieszkańców, wymaga przeprowadzenia kilku kompleksowych zadań modernizacyjnych. Istotnym elemen-

tem dla rozwoju naszego terenu, w szczególności miasta, jest też przygotowanie programu rewitalizacji i na jego podstawie będziemy stopniowo przywracać świetność Wieleńowi, który ma wyjątkowo bogatą historię.

Liczymy też na kolejne działania organizacji pozarządowych, które dla realizacji mniejszych zadań mogą pozyskiwać środki finansowe z różnych źródeł zewnętrznych. Gmina ze swej strony na pewno będzie wspierała takie działania. Ponadto przy realizacji zadań inwestycyjnych zawsze będziemy dążyli do pozyskiwania środków zewnętrznych z dostępnych źródeł tak, aby maksymalnie wykorzystać potencjał finansowy, jakim dysponujemy.

– Jaką pozycję na mapie gospodarczej regionu zajmuje obecnie gmina Wieleń?

– Okolice Wieleń kojarzą się raczej jako rejon mocno zalesiony, chętnie wykorzystywany przez mieszkańców miast na miejsce odpoczynku od codziennego zgiełku. Nie mamy wielkich zakładów przemysłowych, a poszukując kolejnych inwestorów staramy się dbać o to, by produkcja nie była uciążliwa dla środowiska oraz mieszkańców. Jesteśmy dobrze przygotowani pod względem planistycznym i dysponujemy do sprzedaży działkami objętymi nowym miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego,

Noteć w okresie międzywojennym była granicą państwową. Dziś dzieli jedynie dwie części miasta. Fot. P. Anders

dzięki czemu potencjalni inwestorzy będą mieli skróconą ścieżkę związaną z opracowywaniem dokumentacji budowlanych dla obiektów produkcyjnych. Działki mają dostęp do drogi asfaltowej i możliwość podłączenia mediów. Na terenie gminy działa kilka zakładów produkcyjnych, potencjał ten jednak uważamy wciąż za zbyt skromny i będziemy dążyli do rozwijania również tej sfery.

Myszę, że doskonale łączymy rozwój gospodarczy regionu z jego funkcją turystyczno-rekreacyjną. Ciągłe rośnie baza gospodarstw agroturystycznych, które oferują profesjonalne usługi związane nie tylko z bazą noclegową, ale również z dodatkową ofertą, wykorzystującą atrakcyjność terenów. Na terenie gminy utworzono pierwsze w Wielkopolsce Centrum Nordic Walking „Z kwiatka na kwiatek”, mamy również sprzyjające warunki do uprawiania coraz popularniejszego kolarstwa górskiego. Od wielu lat zapraszamy na „Michałki” maraton rowerowy w kolarstwie górskim na dystansach *mini*, *mega* i *giga*, w którym startuje około 600 uczestników z całej Polski. Warto wspomnieć również o organizowanym od ponad 30 lat Międzynarodowym Biegu im. Józefa Nojiego w randze półmaratonu.

– Czy samorządowcy z ziemi wieleńskiej godnie uczcili 25-lecie polskiej samorządności?

– Zmieniliśmy trochę tradycyjną formułę obchodów rocznicowych wychodząc z założenia, że 25-lecie samorządu to święto wszystkich mieszkańców. Rocznica obchodzona była przy okazji imprez gminnych. Inauguracja nastąpiła podczas Święta Konstytucji 3 Maja w 2015 r., podczas którego w szczególny sposób podkreślono odrodzenie samorządu i otwarcie na nowe ćwierćwiecze. W lipcu, podczas Dni Ziemi Wieleńskiej, które w zmienionej formule stały się świętem organizacji pozarządowych działających na terenie naszej gminy, stworzono „Strefę wyzwalań społecznej

energii", dającą możliwość integracji i prezentacji wszystkim środowiskom współpracującym na płaszczyźnie samorządu lokalnego. Podczas imprezy radnym miejskim oraz sołtysom i przewodniczącym rad osiedlowych wręczono okolicznościowe dyplomy, podpisane przez ministra gospodarki i burmistrza Wielenia. Nie zabrakło również konkursów dla dzieci i młodzieży, dotyczących tematyki 25-lecia samorządu, których wyniki ogłoszone zostały podczas Święta Niepodległości, połączonego z podsumowaniem obchodów 25-lecia samorządu.

– W jaki sposób samorząd będzie starał się zatrzymać młodzież w Wieleniu, aby młode pokolenie chciało wiązać swoją przyszłość z tym skrawkiem nadnoteckiej ziemi?

– Staramy się systematycznie poszerzać ofertę edukacyjną, kulturalną i rekreacyjną skierowaną do wieleńskiej młodzieży. Jest to proces długotrwały, ale liczę, że przyniesie spodziewane efekty i coraz więcej młodych ludzi będzie znajdowało dla siebie ciekawą ofertę zagospodarowania czasu wolnego. Czynimy starania o pozyskiwanie kolejnych inwestorów i młodych fachowców, którzy będąc naszymi mieszkańcami pracowali z dala od gminy, i w tym zakresie mamy już pierwsze sukcesy. Liczymy, że już wkrótce oferta związana z możliwościami znalezienia pracy na terenie naszej gminy będzie bardziej atrakcyjna dla młodych ludzi wkraczających w dorosłe życie. Dotyczy to także tych, którzy sami zechcą kreować swoją przyszłość i podążą w kierunku prowadzenia własnej działalności.

Ze swej strony samorząd gminny czyni starania, by ten skrawek północnej Wielkopolski nie został komunikacyjnie odcięty od reszty regionu. Jak wiemy, że dobre skomunikowanie jest jednym z elementów determinujących osiągnięcie sukcesu w biznesie. Poczyniliśmy skuteczne działania w zakresie planowanego na lata 2017-2018 remontu drogi łączącej naszą gminę z szosą krajową Gdańsk–Gorzów Wielkopolski. Zabiegamy o utrzymanie przebiegającego przez Wieleń połączenia kolejowego.

Mam nadzieję, że ostatnie działania polegające na znacznym zaktywizowaniu społeczności lokalnych do włączenia się w kreowanie życia w mieście i na terenach wiejskich przyczyni się do tego, że młodzież będzie postrzegała naszą gminę jako dobre miejsce do życia.

– Dziękuję za rozmowę.

Rozmawiała
HANNA FORBRICH

INWESTYCJE W GMINIE WIELEŃ

Gmina Wieleń charakteryzuje się dużym rozproszeniem jednostek osadniczych. Wsie sołeckie oddalone są od siebie o kilka kilometrów, wiele jest też osad śródlęsnych. Taki rodzaj zabudowy powoduje określone problemy przy realizacji zadań inwestycyjnych. Dodatkowo położenie gminy na krańcach najpierw byłego województwa poznańskiego, a potem pilskiego stało się przyczyną omijania terenu Wielenia przez duże inwestycje związane z rozwojem infrastruktury technicznej i drogowej. Po powrocie samorządności było więc tu sporo do nadrobienia w zakresie zagospodarowania przestrzeni publicznej i odpowiedniego wyposażenia mieszkańców w dostęp do podstawowej infrastruktury.

Na początku gmina z niedużym budżetem z trudem wygospodarowywała środki finansowe na realizację zamierzeń inwestycyjnych. Władze samorządowe czyniły starania o pozyskanie środków zewnętrznych z dostępnych wówczas źródeł, w tym m.in. na budowę infrastruktury technicznej na terenach popegeerowskich (tak wybudowano sieć kanalizacji sanitarnej w prawobrzeżnej części Wielenia). Inwestowano także w obiekty oświatowe, m.in. rozbudowano gimnazjum w Wieleńcu, na potrzeby szkoły ponadgimnazjalnej zmodernizowano zabytkowy pałacyk, a salę gimnastyczną przy obecnym Zespole Szkół w Rosku wybudowano przy udziale środków Totalizatora Sportowego. We współpracy z Lasami Państwowymi zagospodarowano wyrobisko żwiru na teren o funkcjach rekreacyjnych i sportowych, m.in. ze sztucznym zbiornikiem wodnym. W 1998 r. odrestaurowana zabytkowa strzelnica – dawna siedziba wieleńskiego Bractwa Kurkowego – została siedzibą Miejsko-Gminnego Ośrodka Kultury. Etapowo realizowano prace przy budowie wodociągów na terenach wiejskich. Po roku 2000 pojawiła się możliwość skorzystania ze środków przedakcesyjnych. Dzięki temu zaczęto podejmować większe zadania. Ze środków funduszu SAPARD zrealizowano magistralę wodociagową łączącą wieś Miały z Wieleńcem i sieć wodociagową z przyłączami w Miałach o łącznej długości ponad 13 km.

Dzięki pozyskaniu funduszy w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 kontynuowano wodociagowanie części gminy na prawym brzegu Noteci: wsi Kaładek, Folsztyn, Nowe Dwory, Zielonowo, Gieczynek, Dębogóra, Marianowo, Herburtowo, Kocień Wielki i Kuźniczka. Wykonano tam łącznie 53,5 km sieci wodociagowej i 14,1 km przyłączy. Nie zapomniano także o nowych terenach wyznaczonych pod zabudowę w mieście, gdzie na osiedlu Zatorze wybudowano 2,6 km wodociagu i 0,7 km przyłączy.

W latach 2010-2014 zrealizowano największe zadanie inwestycyjne wykonywane samodzielnie przez samorząd gminny: projekt pn. „Budowa kanalizacji w miejscowości Wieleń wraz z modernizacją i rozbudową

Sztuczny zbiornik w południowej części miasta na terenie dawnej żwirowni, łączący funkcje kąpieliska i zbiornika przeciwpożarowego. Fot. P. Anders

oczyszczalni ścieków przy ul. Jaryńskiej w Wieleniu” o łącznym koszcie 76 620 891,87 zł. Był on dofinansowany w ramach Wielkopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2007-2013. Zmodernizowana i rozbudowana została oczyszczalnia ścieków przy ul. Jaryńskiej, dzięki czemu wyłączono z użytkowania starą oczyszczalnię przy ul. Międzyleskiej, a ścieki z prawobrzeżnej części miasta kolektorem tłocznym o długości ponad 3 km, z przejściem pod rzeką Noteć, kierowane są na ul. Jaryńską. Wybudowano ponad 15 km sieci kanalizacji sanitarnej, 0,8 km kanalizacji tłocznej i 13 km kanalizacji deszczowej wraz z urządzeniami podczyszczającymi. Zakupiono także sprzęt niezbędny do prawidłowej eksploatacji oczyszczalni i sieci kanalizacyjnej.

Poza działaniami związanymi z budową sieci podziemnych realizowane były prace poprawiające jakość życia mieszkańców na terenach wiejskich. W tym zakresie przeprowadzono remonty i modernizacje sal wiejskich, a kompleksowo odnowione obiekty służą dziś mieszkańcom Mężyka, Roska i Dzierżążna Małego. Systematycznie jest także poprawiana baza w pozostałych wsiach gminy Wieleni.

Dla podniesienia bezpieczeństwa mieszkańców w 2009 r. oddano do użytku Centrum Ratowniczo-Gaśnicze, łączące w swoich strukturach pododdział ratownictwa medycznego Szpitala Powiatowego im. Jana Pawła II w Trzciance i Ochotniczą Straż Pożarną w Wieleniu. Zakupiono także samochód ratowniczo-gaśniczy, sprzęt ratowniczy i nowoczesną łódź. Zmodernizowano budynek, w którym zlokalizowany jest dojazdowy punkt

Prace kanalizacyjne na terenie miasta (2011 r.)

O ile nie podpisano inaczej, zamieszczone ilustracje pochodzą ze zbiorów Urzędu Miejskiego

Centrum Ratowniczo-Gaśnicze przy ul. Lipowej w Wieleniu

Boisko przy Szkole Podstawowej w Wieleniu

konsultacyjny w Dzierżąźnie Wielkim. Wyremontowany został ośrodek zdrowia przy ul. Jana Pawła II w Wieleniu, a w planach jest kompleksowa modernizacja przychodni zdrowia w Rosku.

W ramach rozwijania bazy rekreacyjnej powstały ogólnodostępne siłownie zewnętrzne w Folsztynie, Hamrzysku, Kaładku, Mężyku, Nowych Dworach, Wieleniu. Część zadań zrealizowano ze wsparciem środków zewnętrznych w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013. Dziś większość wsi sołeckich ma również własne place zabaw, plac taki zrealizowano także w Wieleniu przy wsparciu środkami PROW z „małych projektów” i w ramach projektu rządowego „Radosna szkoła”. Stale poszerzane jest też wyposażenie rekreacyjne w miejscowościach gminy. Jezioro w Dzierżąźnie Wielkim wyposażono w pomost drewniany, a na nabrzeżu wybudowano scenę plenerową. We Wrzeszczynie zagospodarowano nabrzeże nad Notecią poprzez budowę podstawowej infrastruktury: zaplecza sanitarnego, pomostów pływających, boiska do siatkówki plażowej, zewnętrznego stołu do tenisa stołowego, wiaty drewnianej, miejsca na grilla i oświetlenia. Pomost pływający pojawił się również na Jeziorze Bieleńskim w Białej. Projekty te realizowane były przy wsparciu środkami PROW 2007-2013 w ramach „małych projektów”. Jednym z tak dofinansowanych zadań był także zakup 76 pojemników do selektywnej zbiórki szkła białego, kolorowego, makulatury i plastiku na terenach wiejskich gminy.

Systematycznie poprawia się stan dróg gminnych. Wykonano nawierzchnie ulic i chodników na osiedlach Czarnkowskim i Przytorze w Wieleniu.

Projekt nowej hali sportowej

Drogi o nawierzchni asfaltowej wybudowano na odcinkach Rosko–Rosko Kolonia i (w porozumieniu z gminą Lubasz) Hamrzysko–Krucz.

W ciągu ostatnich lat gmina Wieluń podjęła także intensywne działania związane z budową obiektów sportowych, głównie ogólnodostępnych boisk. W ramach programu rządowego powstało pierwsze w powiecie czarnkowsko-trzcianeckim boisko „Orlik”. Przy wsparciu dofinansowania z programu „Po ryby” wybudowano boisko o nawierzchni poliuretanowej wraz z bieżnią, trybunami, oświetleniem i skocznią do skoku w dal przy Szkole Podstawowej w Wieleniu. Dzięki pomocy środków PROW na lata 2007–2013 boisko ze sztuczną nawierzchnią trawiastą i oświetleniem otrzymał Zespół Szkół w Rosku. Ponadto zmodernizowano płyty boisk i zamontowano trybuny z siedziskami w Miałach oraz w Wieleniu, gdzie wykonano także nawodnienie płyty boiska.

Te zadania stanowiły jednak tylko prolog do budowy wciąż oczekiwanej przez miejscową społeczność hali sportowej z prawdziwego zdarzenia. Wieluń jest jedną z ostatnich gmin w Wielkopolsce, która nie dysponuje taką pełnowymiarową halą. Środki budżetowe przeznaczane były wciąż na inne pilniejsze zamierzenia inwestycyjne, aż wreszcie w 2014 r. podjęta została decyzja o realizacji obiektu zlokalizowanego przy ul. Jaryńskiej w sąsiedztwie Zespołu Szkół, a zadanie to zgłoszono do Programu Rozwoju Bazy Obiektów Sportowych Województwa Wielkopolskiego. Zakłada się połączenie tutaj funkcji hali sportowej dla uczniów wieluńskich szkół, obiektu dostępnego dla mieszkańców i miejsca organizacji imprez widowiskowych. Roboty budowlane rozpoczęto w 2015 r., a zakończenie prac ma nastąpić w lipcu 2017 r. Budowa dużego obiektu kubaturowego spowoduje, że krajobraz w tej części miasta ulegnie sporej zmianie.

Do opracowania wykorzystano „Informację z realizacji inwestycji w gminie Wieluń” w latach 2006–2010 i 2011–2012.

RADOSŁAW JANECKI

DUMNI Z TRADYCJI, OTWARCI NA PRZYSZŁOŚĆ

Wieleńska oświata

Historia szkolnictwa w gminie Wieleń sięga czasów średniowiecza, kiedy to funkcjonowała w mieście szkołka parafialna. Działanie szkoły przy kościele potwierdzone zostało w czasie wizytacji biskupiej w 1642 r. Wielokulturowość ziemi wieleńskiej skutkowałą powstaniem obok szkoły katolickiej także szkół dla uczniów wyznania protestanckiego lub żydowskiego. Rozumiano, że od oświaty zależy przyszłość miasteczka czy regionu, i utworzono w 1850 r. szkołę średnią „Pedagogium Ostrau”. Założycielem placówki był Aleksander Beheim-Schwarzbach, spokrewniony z Martinem Beheimem (wynalazcą globusa). Ówczesna szkoła cieszyła się uznaniem wśród młodzieży, czego przykładem jest fakt, że w najlepszych czasach uczyło się tu ponad 500 uczniów. W 1921 r., ze względu na zmiany polityczne, społeczne i administracyjne, szkołę zlikwidowano.

W centrum Wielenia w 1908 r. ówczesne władze pruskie oddały do użytku budynek szkoły, który do dnia dzisiejszego służy społeczności szkoły podstawowej. Decyzja o wybudowaniu monumentalnego gmachu podyktowana była zmianami w procesie nauczania, ale również względami reprezentacyjnymi. W 1913 r. zakończono budowę sali gimnastycznej przy szkole.

Krótko istniała w Wieleniu Szkoła Straży Celnej, a następnie w latach 1923-1927 Gimnazjum Towarzystwa Szkół Pracy „Ostrowo” Internatowy Zakład Wychowawczy na Wsi. Mimo niesprzyjających czynników demograficznych powstało tu męskie gimnazjum humanistyczne, którego celem było wychowanie w duchu patriotyzmu polskiego oraz ideałów chrześcijańskich, harcerskich i społecznikowskich. Wśród nauczycieli i dyrektorów placówki warci wspomnienia są dr Ignacy Koziński (twórca hymnu harcerskiego *Wszystko co nasze Polsce oddamy*), dr Tadeusz Strumiłło czy major Józef Ratajczak (w okresie okupacji komendant Związku Walki Zbrojnej na Pomorzu).

Obecnie w budynku z 1908 r. funkcjonuje Szkoła Podstawowa, nosząca imię Kazimierza Wielkiego (według kroniki Janka z Czarnkowa ten król w XIV w. umocnił tutejszy gród, wybudował nowy zamek i otoczenie grodu, a także najprawdopodobniej nadał Wieleniowi prawa miejskie). Szkoła ta łączy tradycję i nowoczesność. W 2012 r. ponad stuletnia sala sportowa doczekała się modernizacji. W tym samym roku, dzięki dofinansowaniu Wojewódzkiego Ośrodka Ruchu Drogowego w Pile, powstało pierwsze w powiecie czarnkowsko-trzcianeckim miasteczko ruchu drogowego oraz dofinansowany przez Ministerstwo Edukacji Narodowej ogólnodostępny plac zabaw. W następnym roku oddano do użytku boisko wielofunkcyjne do gry w piłkę nożną, koszykówkę, siatkówkę, piłkę ręczną, tenisa ziemnego oraz bieżnię okólną cztero- i pięciorową wraz

Szkoła Podstawowa im. Kazimierza Wielkiego w Wielu. Fot. P. Anders

ze skocznią w dal. Obiekt został wyposażony w trybunę z siedziskami krzesłkowymi na 90 miejsc.

Pomysły utworzenia w Wielu szkoły średniej sięgają końca lat dwudziestych XX w. Zaangażowanie i determinacja tutejszego samorządu doprowadziły do uruchomienia Zespołu Szkół Ponadgimnazjalnych, prowadzonego przez gminę na podstawie porozumienia z powiatem czarnkowsko-trzcianeckim. Na siedzibę szkoły wybrano dwór Arntowo w Wielu z przełomu XIX i XX w., ulokowany w zacisznym miejscu, otoczony parkiem ze stawami i starodrzewem. Obecnie w skład Zespołu Szkół wchodzi Gimnazjum im. Jana Pawła II, technikum kształcące informatyków i logistyków, liceum ogólnokształcące oraz szkoły dla dorosłych. Dla wzbogacenia oferty zajęć sportowych dla wszystkich mieszkańców władze samorządowe podjęły decyzję o budowie przy Zespole Szkół hali widowiskowo-sportowej. Kompleksowe zagospodarowanie otoczenia szkoły pozwoli uzyskać ciekawy teren rekreacyjno-sportowy, który będzie służył głównie uczniom i mieszkańcom, ale także przybywającym do Wielu gościom. Prowadzenie zajęć sportowych dla różnych grup społecznych jest możliwe na boisku „Orlik 2012” przy Gimnazjum i wielofunkcyjnym boisku wraz z bieżnią tartanową przy Szkole Podstawowej w Wielu oraz na ogólnodostępnym boisku przy Zespole Szkół w Rosku.

W Rosku, które jest największą wsią sołecką w gminie, od 2012 r. istnieje Zespół Szkół, w skład którego wchodzi Szkoła Podstawowa im. Powstańców Wielkopolskich i Gimnazjum im. prof. Bronisława Geremka. W Gimnazjum już od 2000 r. na każdym poziomie nauczania funkcjonowała klasa

Jeden z budynków Zespołu Szkół przy ul. Drawskiej. Fot. P. Anders

dwujęzyczna, w której chemia i biologia nauczane były po polsku i niemiecku. Uczniowie nabywają nie tylko umiejętności codziennej komunikacji, ale również predyspozycje językowe. Szkoła współpracuje z gimnazjum w niemieckim Rottenburgu, dzięki czemu uczniowie mają możliwość kontaktu z żywym językiem poprzez udział w organizowanej corocznie wymianie młodzieży, a przy okazji zwiedzają ciekawe miejsca w Europie.

Od 2012 r. Gimnazjum w Rosku, jako jedyne w Wielkopolsce, ma status Szkoły Partnerskiej Republiki Federalnej Niemiec i jest uprawnione do oficjalnego przeprowadzania egzaminu Niemieckiego Dyplomu Językowego (DSD 1), organizowanego przez Niemiecką Centralę Szkolnictwa Zagranicznego. Dyplom ten jest uznawany na całym świecie i umożliwia podejmowanie studiów w krajach niemieckojęzycznych. Do egzaminu corocznie przystępują wszyscy uczniowie dwujęzycznych klas trzecich, a ponad 90% stojących do egzaminu uzyskuje dyplom potwierdzający umiejętności językowe na poziomie B1, czyli dyplom DSD 1. W 2011 r., w 20-lecie polsko-niemieckiej współpracy młodzieży, szkoła otrzymała wyróżnienie „Dobry sąsiad Guten Nachbar” za szczególne osiągnięcia w dziedzinie zbliżania Polski i Niemiec. Z rąk prezydentów RP Bronisława Komorowskiego i RFN Christiana Wulffa odebrała je w Berlinie dyrektor Wiesława Norkowska-Nawrot. Od roku szkolnego 2014/2015 Zespół Szkół w Rosku jest instytucją partnerską Ośrodka Rozwoju Edukacji w realizacji programu edukacyjnego „Szkoła Demokracji Szkołą Samorządności”, który ma na celu rozwój spo-

Boisko przy Zespole Szkół w Rosku

lecznych i obywatelskich kompetencji rad pedagogicznych. Rozwijanie ich u nauczycieli podnosi jakość pracy szkoły, pozytywnie wpływa na rozwój organizacyjny i atmosferę panującą w szkole oraz dobrze przygotowuje uczniów do świadomego i aktywnego uczestnictwa w życiu społecznym oraz lokalnego samorządu.

Na wschodniej rubieży gminy położona jest wieś Gulcz, w której od ponad stu lat w największym budynku funkcjonuje szkoła podstawowa z oddziałem przedszkolnym. Do szkoły uczęszczają dzieci z Gulcza, Mikołajewa i Ciszkowa. Od 2011 r. szkoła nosi imię Polonii Amerykańskiej. Wiele osób zadaje sobie pytanie: skąd w Wielkopolsce takie imię? Należy w tym miejscu wspomnieć, że w 1868 r. i w latach późniejszych grupy mieszkańców z Gulcza i okolic wyjeżdżały do Ameryki Północnej i osiedlały się w stanie Wisconsin. Mimo długiego okresu rozłąki z rodzinami i krajem emigranci nie zapomnieli o swoich bliskich, nie zerwali kontaktów z Polską. Przykładem tego mogą być paczki przesyłane dla potrzebujących, pomoc w wyposażeniu szkoły, a także środki finansowe przekazane na remont miejscowego kościoła czy cmentarza. Szkoła w Gulczu utrzymuje ścisłe kontakty z Polskim Stowarzyszeniem Dziedzictwa Narodowego w Stevens Point w USA oraz szkołami w miejscowościach Stevens Point, Almand, Plover i Polonia.

W położonej wśród lasów miejscowości Dzierżążno Wielkie funkcjonuje sześcioddziałowa Szkoła Podstawowa nosząca imię Henryka Sien-

Szkoła w Dzierżążnie Wielkim została nagrodzona w konkursie Urzędu Marszałkowskiego

kiewicza. Dzierżążno i okoliczne wsie nie wróciły do Polski w 1920 r., jak południowa część gminy Wieleń, ale złączyły się z Macierzą dopiero w 1945 r. Większość tutejszych mieszkańców pochodzi z Kresów Wschodnich II Rzeczypospolitej, nie brak też potomków mieszkańców z innych rejonów Polski. Stąd też wybór przez lokalną społeczność patrona w osobie Sienkiewicza, z którego przebogatej spuścizny uczniowie mogą czerpać takie wartości, jak patriotyzm, dobro, prawda i piękno.

Szkoła w Dzierżążnie od ponad 16 lat jest organizatorem Powiatowego Międzyszkolnego Przeglądu Piosenki Ekologicznej, który cieszy się ogromnym zainteresowaniem społeczności szkolnej z powiatu czarnkowsko-trzcianeckiego. W 2015 r. gmina Wieleń zgłosiła tę imprezę do XVI edycji konkursu „Działania proekologiczne i prokulturowe w ramach strategii rozwoju obszarów wiejskich”, organizowanego przez Departament Środowiska Urzędu Marszałkowskiego Województwa Wielkopolskiego. Zgłoszono łącznie 54 projekty, a rozstrzygnięcie nastąpiło 25 listopada 2015 r. Szkoła z Dzierżążna Wielkiego zdobyła w swej kategorii jedną z równorzędnych drugich nagród i gratyfikację finansową dotację w kwocie 3 tys. zł. Warto również podkreślić ważną rolę, jaką w realizacji tej inicjatywy odegrała współpraca z partnerami Szkoły.

Uczniowie z Wielenia podczas wizyty w Parlamencie Europejskim (2005 r.)

Na południu gminy, w Puszczy Noteckiej, położona jest wieś Miały, do której uczęszczają również dzieci z puszczańskich wsi Biała i Mężyk. Tutejsza Szkoła Podstawowa jest jedną z pierwszych szkół w Polsce, która przyjęła imię Powstańców Wielkopolskich (nastąpiło to 25 stycznia 1959 r.). Jednym z argumentów przemawiających za przyjęciem tego imienia przez szkołę był fakt, że z Miałów i okolicznych wsi wywodzili się powstańcy wielkopolscy. Szkoła kontynuuje tradycje dorocznych obchodów rocznicowych, a wieloletnie działania podejmowane przez społeczność szkolną zostały w 2010 r. docenione przez Towarzystwo Pamięci Powstania Wielkopolskiego, które nadało szkole elitarnie wyróżnienie „Wierni Tradycji”.

Zmiany ustrojowe po roku 1989 doprowadziły do decentralizacji szkół, ich uspołecznienia, a co najważniejsze przekazania oświaty w ręce lokalnych samorządów. Już od ponad 20 lat wieleński samorząd ponosi odpowiedzialność za funkcjonowanie przedszkoli, szkół podstawowych, gimnazjów czy szkoły ponadgimnazjalnej, łącząc tradycję, historię i poszanowanie dla przeszłości z nowoczesną bazą edukacyjną oraz ciekawą ofertą edukacyjną dla uczniów.

Bibliografia

A. Rutkowska-Forma, E. Forma, *100 lat Szkoły Podstawowej w Wieleniu (1908-2008)*, Wielen 2008; * M. Nawrot, *100-lecie Szkoły Podstawowej w Gulczu*, Gulcz 2010; * *Gimnazjum w Rosku*, Rosko 2010, * www.wielen.pl; * www.zswielen.com.pl; * www.spmialy.pl.

PRZEMYSŁAW GRZEŚKOWIAK

KREATYWNOŚĆ I SZTUKA TWORZONE Z PASJĄ PRZEZ POKOLENIA

Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury w Wieleniu

Działalność kulturotwórcza i społeczna na ziemi wieleńskiej początkami sięga organizacji cechowych i fundacji kościelnych z okresu średniowiecza. Skupiały one lokalną elitę i realizowały cele gospodarcze, społeczne, a także kulturalne. To rzemieślnicy fundowali elementy wyposażenia kościoła i łożyli na utrzymanie przeróżnych fundacji niosących pomoc ubogim i potrzebującym, kształtowali wśród mieszkańców Wielenia poczucie świadomości społecznej. Pozostały po nich zabytkowe szafki cechowe, w których niegdyś przechowywano sztandary i inne symbole poszczególnych organizacji. Można je zobaczyć w nawie bocznej kościoła NMP i św. Michała Archaniola w Wieleniu. W epoce nowożytnej w działalność społeczną włączyło się utworzone w 1645 r. Bractwo Kurkowe.

Po odzyskaniu niepodległości przez Polskę po I wojnie światowej od razu pojawiły się organizacje społeczne o charakterze gospodarczym, religijnym i patriotycznym. Jednostki te działały samodzielnie i nie miały jeszcze ośrodka centralnego w rozumieniu współczesnego domu kultury. Rozwijały się jednak, a mieszkańcom Wielenia nie brakowało ani pomysłów i zapału do pracy dla dobra wspólnego.

Po II wojnie światowej przestało działać Bractwo Kurkowe i organizacje kościelne. W ich miejsce tworzone nowe zrzeszenia, popierane przez ówczesną władzę socjalistyczną, głównie młodzieżowe takie jak Związek Młodzieży Socjalistycznej czy Związek Młodzieży Wiejskiej. Rozwijały one ducha społecznych inicjatyw, który pomimo pewnego nacechowania politycznego znajdował licznych chętnych działaczy. Ważnym dla Wielenia ośrodkiem artystycznym był chór „Cecylia”, działający przy kościele NMP i św. Michała Archaniola. Sportowcy skupiali się wokół Ludowych Zespołów Sportowych.

Wiosną 1975 r. przy ówczesnych Zakładach Konstrukcji Elektrotechnicznych „Elbud” w Wieleniu zawiązała się Orkiestra Dęta – jedna z najbardziej szanowanych inicjatyw w gminie. Sukcesywnie podnosi ona swój poziom i umiejętności, zdobywa nagrody i wyróżnienia na przeglądach i konkur-

Inauguracja Roku Kulturalno-Artystycznego w 2015 r.

sach. Ostatnio Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury zdobył dofinansowanie na zakup nowych instrumentów dla tej działającej nieprzerwanie od lat jednostki. W szeregi zespołu wstąpiło wielu młodych, utalentowanych muzyków, co zapowiadało mu dobrą przyszłość. Obecnie prezesem Orkiestry jest Łukasz Piochacz, a dyrygentem Tomasz Wyrzykowski.

Mimo szerokiej gamy działających tu organizacji brakowało miejsca na spotkania o charakterze uniwersalnym. W odpowiedzi na to w 1975 r. zawiązał się w Wieleniu Klub Młodzieżowy. Mieszkańcy miasta w czynie społecznym zaadaptowali budynek znajdujący się w obrębie dzisiejszej Szkoły Podstawowej im. Kazimierza Wielkiego na siedzibę Klubu Młodzieżowego, który otrzymał niezapomnianą nazwę „Piekiełko”. Był to pierwszy ośrodek scalający inicjatywy społeczne; stał się siedzibą organizacji młodzieżowych i miejscem spotkań. Odbывały się tam także przeróżne wieczorki tematyczne, spotkania z poezją, wieczory autorskie znanych pisarzy.

Po trzech latach pracy Klubu Młodzieżowego, na mocy uchwały Gminnej Rady Narodowej, w „Piekiełku” 1 stycznia 1978 r. zaczął działać Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury – zakład budżetowy podległy Urzędowi Miasta i Gminy. Pierwszym dyrektorem została Grażyna Kredens, kolejno tę funkcję pełnili: Zofia Grośty, Barbara Graś, Katarzyna Waśko, Alicja Adamczyk (p.o.), Katarzyna Waśko i Piotr Sikora. Obecnie dyrektorem jest Alicja Adamczyk. Od 1 stycznia 1993 r., na mocy uchwały Rady Miejskiej, M-GOK

Orkiestra Dęta na koncercie „plenerowym” przed siedzibą M-GOK (1 maja 2013 r.)

stał się samorządową instytucją kultury, a w jego struktury włączono Wiejski Dom Kultury w Rosku, Bibliotekę Publiczną Miasta i Gminy z filiami w Dzierżążnie Wielkim, Miałach, Rosku i Wieleniu prawobrzeżnym oraz salę wiejską w Miałach.

Jednym ze stałych elementów programu działalności M-GOK jest inauguracja Roku Kulturalno-Oświatowego (obecnie Roku Kulturalno-Artystycznego). Korzystając z reprezentacyjnej sali balowej w zespole pałacowo-parkowym rodziny Sapiehów organizowano koncerty największych sław polskiej piosenki i kabaretu, jak Hanka Bielicka, zespół „Alibabki”, Irena Santor, Mieczysław Fogg, Maryla Rodowicz, Beata Kozidrak z zespołem „Bajm”, Eleni, a także zespołów z zagranicy.

W lutym 1983 r. M-GOK opuścił „Piekielko” i przeniósł się do większego lokalu po byłej kawiarni w centrum miasta, przy ul. Kościuszki. Z Ośrodkiem związali się mieszkańcy Wielenia Henryk Dittfeld i Łucjan Sikora, którzy własnymi działaniami wzbogacali repertuar organizowanych spotkań. W struktury M-GOK włączono kino „Zacisze”, które wykorzystywano także jako salę widowiskową i miejsce ciekawych spotkań ze znanymi pisarzami i poetami. Organizowano również wystawy prac artystów fotografików i malarzy. W latach dziewięćdziesiątych XX w. w siedzibie Ośrodka zaczęło działać Towarzystwo Miłośników Ziemi Wielińskiej (TMZW), przeniosła się tu też redakcja „Gazety Wielińskiej” – czasopisma sięgającego swymi początkami okresu międzywojennego.

Wciąż rozwijający się Ośrodek potrzebował nowego lokalu. TMZW proponowało remont i adaptację zabytkowego budynku „Strzelnicy” przy ul. Dworcowej. Ta piękna niegdyś budowla była historyczną siedzibą

Koncert w ramach Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy w Sali Herbowej Ośrodka Kultury
(13 stycznia 2014 r.)

Kurkowego Bractwa Strzeleckiego, która nieużywana przez lata popadała w ruinę. Pod przewodnictwem miłośnika kultury i działacza Łucjana Sikory zawiązał się Społeczny Komitet Ratowania „Strzelnicy”. Członkowie tej organizacji zbierali datki na remont budynku, a inicjatywę poparł ówczesny burmistrz Wielenia Piotr Waśko. Ostatecznie, przy poważnym wsparciu finansowym i merytorycznym Urzędu Miejskiego, wykonano remont „Strzelnicy”. Nowa siedziba Ośrodka Kultury miała nawiązywać do historii i tradycji miasta i regionu. Budynek oddawano do użytku stopniowo, a każde pomieszczenie zyskiwało niepowtarzalny charakter. W jednym z nich odtworzono dawne dekoracje i ustawiono efektowny kaflowy piec kominkowy, od którego zyskała ono nazwę Sali Kominkowej. Najbardziej reprezentacyjny charakter zyskała Sala Gminna, zwana też Herbową od drewnianego kasetonowego sufitu z herbem Wielenia w polu centralnym, otoczonego herbami ościennych miast i gmin. Całość przypomina słynne „głowy wawelskie”. Na ścianach zawieszono efektowne obrazy, przedstawiające postaci historycznych właścicieli dóbr wieleńskich. Otwarcie zabytkowej nowej siedziby M-GOK połączone było z obchodami jubileuszu 890 lat grodu Wielień i 650-lecia miasta. O tym napisano na pamiątkowej tablicy odsłoniętej w dniu otwarcia.

Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury przyjął pod swój nowy dach redakcję „Gazety Wieleńskiej”, Towarzystwo Miłośników Ziemi Wieleńskiej, Orkies-

trę Dętą, harcerzy i zuchów, Klub Seniora oraz inne organizacje działające na terenie gminy. Wieleńscy włodarze planowali umieścić też w nowym budynku Wieleńskie Forum Gospodarcze. Po 50-letniej przerwie w „Strzelnicy” reaktywowano Bractwo Kurkowe. Zabytkowe sale gościły już wielu ciekawych ludzi ze świata kultury i sztuki, odbywały się też wystawy znanych artystów.

Istotną rolę w działaniu Ośrodka Kultury odgrywa sieć placówek Biblioteki Publicznej na terenie całej gminy. Organizowane są imprezy cykliczne, m.in. od 1996 r. Gminny Konkurs Piosenki Przedszkolnej „Rozśpiewane Przedszkole”, od 1998 r. Konkurs Poezji Mówionej i Śpiewanej „Łagodne Klimaty”, od 2003 r. „Feriada w Gminie Wieleń” na którą składają się: Ferie Objazdowe, Ferie w Mieście, Ferie w Bibliotece i Ferie w Wiejskim Domu Kultury w Rosku, także „Noc Świętojańska”, „Spotkania w Puszczy Noteckiej” i „Święto Dębu”. Od 2003 r. odbywa się Regionalny Przegląd Umiejętności Wokalnych „Talent”. Jarmark Wieleński, a potem Dni Wieleń od 2015 r. z inicjatywy burmistrza Elżbiety Rybarczyk otrzymały nową formułę jako Dni Ziemi Wieleńskiej, wraz ze strefą „wyzwalania społecznej energii”. Ta nowatorska koncepcja obchodów święta gminy przewiduje otwarcie się na ludzi, ich pomysły i wolę działania, a w przerośni zakłada uwolnienie społecznej energii i współdziałanie gminy z mieszkańcami dla poprawy jakości życia w myśl hasła „Gmina Wieleń silna aktywnością jej mieszkańców”.

Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury w Wieleniu jest laureatem licznych nagród i wyróżnień w konkursach ogólnopolskich. W 1985 r. teatr „Nadnoteckie Skrzaty” otrzymał Złotą Maskę na XXIV konkursie wojewódzkim, a w 1999 r. zdobył pierwsze miejsce na VI Wielkopolskim Spotkaniu Teatrów Dziecięcych „Koniński Smok”. W tym samym roku „Nadnoteckim Skrzatom” przyznano nagrodę ministra kultury i sztuki w XXXI Ogólnopolskim Konkursie „Bliżej Teatru” w Warszawie. Wielki sukces odniósł w 2000 r. „Wędrówki teatralne doliną Noteci” z teatrem „Nadnoteckie Skrzaty” w programie „Edukacja teatralna wsi”, organizowanym przez Fundację Rozwoju Gmin Polskich i czasopismo „Wspólnota”, w którym teatr dziecięcy zdobył nagrodę główną. Innym ważnym wydarzeniem było zajęcie w 1996 r. trzeciego miejsca w Ogólnopolskim Przeglądzie Teatrów Dziecięcych „Dziatwa” w Łodzi.

Obecnie Ośrodek Kultury aktywnie zdobywa dofinansowanie na realizację zadań, dzięki czemu m.in. zakupiono nowe nagłośnienie do Sali Herbowej i zaplecze audiowizualne. Od 2008 r. w Ośrodku działa Nadnoteckie Studio Nagrań. Wraz z rozwojem cyfrowych środków komunikacji zaczęło działać internetowe „Radio A”. W 2011 r. M-GOK wspólnie z Polsko-Amerykańską Fundacją Wolności zrealizował projekt pod nazwą „Tworzenie klimatu dla rozwoju inicjatyw młodzieżowych na obszarze ziemi wieleńskiej” w ramach programu „Równać szanse 2011”. Dzięki niemu powstały

pierwsza w Polsce gminna telewizja internetowa „TV Flow” i portal „Multimedialny Wielen”.

Z powodzeniem zrealizowano projekt „Domy kultury + inicjatywy lokalne 2015” poprzez realizację programu „Gmina Wielen silna aktywnością swoich mieszkańców”, sfinansowany ze środków Narodowego Centrum Kultury. Zakładał on wykonanie diagnozy kulturalnej, która powstała dzięki szeroko zakrojonej współpracy z lokalnym środowiskiem. Pozwoliła ona ocenić stan oczekiwań społecznych i możliwości rozwoju kultury w regionie. Powstała w ten sposób strategia rozwoju kultury na najbliższe lata. Środowiska lokalne z terenu gminy po zapoznaniu się z nową strategią proponowały własne inicjatywy, z których najlepsze otrzymały dofinansowanie ze środków pochodzących z tego programu. Uczestnicząc w projekcie, mieszkańcy gminy przenosili zdobytą wiedzę na własny grunt. Zrozumieli swoje słabe i mocne strony oraz realne kierunki i możliwości rozwoju. Później nauczyli się samodzielnie pisać projekty i stawiać do konkursów, z których część mogła przejść do realizacji. Współpracując z Ośrodkiem Kultury, mogli samodzielnie zmieniać otaczającą ich rzeczywistość i integrować się w działaniach na rzecz poprawy jakości życia.

Co roku podczas uroczystej inauguracji Roku Kulturalno-Artystycznego wręczana jest prestiżowa Nagroda Burmistrza Wielenia za szczególne osiągnięcia w kulturze. Dotąd otrzymali ją: Stanisław Neumert, Jan Grześkowiak, Bernadeta Niezborala i Elżbieta Teclaw, Łucjan Sikora, Luba Zarembińska, Franciszek Kubiś, Krystyna Heppner i Alicja Adamczyk, Bolesław Drab, Romuald Wiza, Franciszek Grześ i Jan Siwik, ks. Stanisław Stolz, Zygmunt Ryżek, Barbara Jabłońska, Marian Obst, ks. Stanisław Witek, Katarzyna Mażulis-Cap, Józef Wrona i Danuta Skowrońska, Krystyna Konarska, Zofia Gajdzińska, ks. Roman Poplewski, ks. Edmund Klemczak, Komitet Społeczny „Wszystkie dzieci nasze są”, Dominika Dymek, Anna Dobies, Tomasz Zagórski i Ryszard Appolt.

Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury w Wieleniu przystępuje do kolejnych inicjatyw, dąży też aktywnie do ciągłego rozwoju kultury w gminie i w szeroko rozumianym regionie. W najbliższych latach realizowane będą kolejne projekty, które pod patronatem Ośrodka i przy współpracy mieszkańców zaowocują wieloma trwałymi osiągnięciami.

W opracowaniu wykorzystano Kronikę Klubu Młodzieżowego w Wieleniu, Kronikę Ośrodka Kultury „Strzelnica”, stronę internetową www.mgok.wielen.pl i archiwum dokumentacji elektronicznej M-GOK.

ALICJA ADAMCZYK, MAREK DOCZEKALSKI

W ZGODZIE Z NATURĄ

Rolnictwo i leśnictwo

Tereny gminy Wieleń położone poza miastem w dużej mierze zachowały dawny charakter rolniczo-leśny. Powierzchnia użytków rolnych w gminie wynosi 11 193 ha. Rolnicy indywidualni gospodarują na obszarze 10 499 ha, z tego użytki rolne stanowią 10 461 ha. Grunty orne zajmują powierzchnię 5976 ha, łąki 3350 ha, a pastwiska 1137 ha. Pozostałe grunty to sady, ogrody, działki zabudowane, rowy i nieużytki. Wskaźnik jakości gleb na terenie gminy to około 0,69 i jest jednym z najniższych w województwie. Znaczna część, bo 70% ogólnej powierzchni użytków rolnych to słabe grunty klasy V i VI.

Na terenie gminy znajduje się 1055 gospodarstw rolnych, a średnia powierzchnia gospodarstwa wynosi 9,50 ha. Jeżeli chodzi o kierunki produkcji, to 65% z nich nastawionych jest na produkcję roślinną, a 35% na produkcję zwierzęcą. Wsie, w których przeważa rolnictwo, to: Dębogóra, Folsztyn, Gieczyniek, Gulcz, Herburtowo, Kaładek, Marianowo, Nowe Dwory, Rosko i Wrzeszczyna. W pozostałych wsiach podstawowym źródłem utrzymania mieszkańców jest praca poza rolnictwem.

Gmina Wieleń sukcesywnie sięga po fundusze unijne na rozwój obszarów wiejskich. Modernizowane są sale wiejskie, a ostatnią oddaną do użytku inwestycją infrastrukturalną jest wodociąg obejmujący wsie Marianowo, Herburtowo, Kocień Wielki i Kuźniczka. Prace zostały zrealizowane przy dofinansowaniu ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego Obszarów Wiejskich na „podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej”.

Przeważającą część obszaru gminy Wieleń, bo aż 67%, zajmują lasy. To niewątpliwy atut tego terenu, a podkreśla go występowanie unikatowych kompleksów leśnych, bogatych w walory przyrodniczo-krajobrazowe. Zostały one objęte strefami chronionego krajobrazu, wchodzą też w skład obszarów specjalnej ochrony „Natura 2000”.

Tereny na prawym brzegu Noteci pod względem geograficznym zaliczane są do Pojezierza Waleckiego pofalowanej wysoczyzny morenowej, urozmaiconej piaszczystymi równinami sandrowymi, wałami ozów i niewielkimi jeziorami. Na północy, w rejonie Dębogóry i Dzierżążna Wielkiego, wysoczyzna przechodzi w pagórki moreny czołowej. To tam koło Dzierżążna Małego znajduje się najwyższy punkt gminy: Góra Zajęcza (124 m n.p.m., 85 m ponad poziom doliny Noteci).

Lasami na tym terenie administruje Nadleśnictwo Krzyż. Dominują tu bory sosnowe z małą domieszką drzew liściastych. W znacznej części są to lasy posadzone na gruntach porolnych, charakteryzujące się małym stopniem naturalności. Urozmaicenie w krajobraz wprowadza przecinająca tereny leśne „na ukos” dolina rzeczki Bukówki (uchodzącej do Noteci

Wioski w gminie Wieleń zachowały w dużej mierze rolniczy charakter. Na zdjęciu główna droga w Hamrzysku. Fot. P. Anders

niedaleko Herburtowa), o krętym przebiegu, uznawana za trudny szlak kajakowy. Utworzono tu użytek ekologiczny „Bagienna Dolina Bukówki”.

Dolina Noteci i tereny na jej lewym brzegu zaliczane są do Kotliny Gorzowskiej. Jest to wielki obszar piasków sandrowych, na którym w okresie tuż po ustąpieniu lodowca wiejące z zachodu wiatry usypały wały wydmore. Występują tutaj grunty o bardzo niskiej urodzajności, w związku z czym może tu istnieć tylko las. Tutejsze warunki klimatyczno-glebowe charakteryzują się małą ilością opadów i okresowymi suszami. „Od zawsze” rośnie tu więc Puszcza Notecka, przed tysiącem lat stanowiąca obszar graniczny między Wielkopolską a Pomorzem. Dziś trudno ją nazywać „puszczą”, gdyż lasy naturalne zastąpione zostały prawie wyłącznie monokulturami sosnowymi, podatnymi na różne klęski żywiołowe i ekspansje szkodników. Administruje nimi Nadleśnictwo Potrzebowice. W kontekście współczesnych poglądów proekologiczna gospodarka leśna zmierza do ochrony istniejących drzewostanów, ich przebudowy w kierunku zróżnicowania wiekowego i o ile pozwalają na to warunki środowiskowe gatunkowego, a także racjonalnego kierowania wzmagającym się ruchem turystycznym.

Rok 1992 przyniósł lasom Puszczy Noteckiej długotrwałą suszę i klęskę ognia. Największy był pożar mający miejsce 10 sierpnia 1992 r., który swym zasięgiem objął 5,5 tys. ha powierzchni, a razem z pożarem z 2 czerwca tego samego roku zniszczone zostało prawie 6 tys. ha lasów. Obwód po-

Większą część terenu gminy zajmują lasy. Fot. Ł. Krych (ze zbiorów Urzędu Miejskiego)

Badania naukowe na terenie Puszczy Noteckiej prowadził prof. Jan Szyszko (w latach 1997-1999, 2005-2007 i od 2015 r. minister ochrony środowiska), co upamiętniono kamieniem z napisem *Szyszkowald* przy drodze z Miałów do Mężyka. Fot. H. Forbrich

żarzyska wyniósł blisko 80 km. Sporządzony przez leśników precyzyjny plan odnowienia puszczy zakładał udział w nim wszystkich 18 nadleśnictw wchodzących w skład Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Pile. Porządkowanie i odnowienie całej powierzchni pożarzyska trwało trzy lata. Posadzono 80 mln drzewek, przy czym materiał sadzeniowy starannie dobierano. Wprowadzono wiele rozwiązań dla bezpieczeństwa lasu, przede wszystkim stałe monitorowanie zagrożenia ze strony owadów i grzybów, zwiększenie liczby punktów czerpania wody oraz jako element zabezpieczenia przeciwpożarowego ochronne pasy biologiczne. Puszcza Notecka wyleczyła już rany, a pożarzysko stało się miejscem badań naukowych.

Nadleśnictwo Potrzebowice jest jednym z siedmiu jednostek, które wchodzi w skład Leśnego Kompleksu Promocyjnego „Puszcza Notecka” największego z 25 takich obiektów w kraju. Utworzony on został zarządzeniem Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych z 14 października 2004 r. i ma na celu oprócz stosowania racjonalnej gospodarki leśnej prowadzenie aktywnej ochrony przyrody, promowanie zagadnień leśnictwa i edukację leśną społeczeństwa. Warto odwiedzić Izbę Edukacji Przyrodniczo-Leśnej w Potrzebowicach, którą Nadleśnictwo oddało do użytku w 2006 r. Od 2005 r. po północnej stronie tej miejscowości powstaje arboretum. Nadleśnictwo współpracuje w zakresie edukacji z Izbą Historii Regionalnej w Miałach, którą od dziesięciu lat prowadzi tamtejsze Stowarzyszenie Rozwoju Lokalnego.

HANNA FORBRICH

INTEGRACJA, WSPÓŁPRACA, ZROZUMIENIE

Zespół Domów Pomocy Społecznej w Wieleniu

Historia Zespołu Domów Pomocy Społecznej prowadzonego przez Siostry Franciszkanek Rodziny Maryi¹ w Wieleniu sięga lat trzydziestych XX w. Zakład powstał 16 września 1933 r. na mocy umowy z Wydziałem Opieki Społecznej Miasta Stołecznego Warszawy². Zgromadzenie Sióstr Franciszkanek kupiło posiadłość „Ostrowo” w Wieleniu i otworzyło Zakład św. Józefa dla Starców, którego kierowniczką została s. Teresa Stępówna³. Siostry

¹ Zgromadzenie Sióstr Franciszkanek Rodziny Maryi powstało w 1857 r. w Petersburgu. Jego Założycielem był św. Zygmunt Szczęśny Feliński, arcybiskup Warszawy w okresie poprzedzającym wybuch powstania styczniowego. Założone przez siebie Zgromadzenie abp Feliński sprowadził do Polski w 1862 r.

² Dokumenty własności posiadłości w Wieleniu znajdują się w tymże domu, a kopie w Archiwum Rodziny Maryi w Warszawie: Akta Ekonomiczne Wieleni.

³ Matka Teresa Stępówna (1882-1997), urodzona we wsi Orkowo koło Śremu. Do Zgromadzenia wstąpiła w 1902 r. we Lwowie (nowicjat 1903, śluby wieczyste 1904). Wychowawczyni i nauczycielka

„Wojciechówka” (data pięćdziesiąte XX w.). Repr. z „Kroniki Domu Sióstr Franciszkanek Rodziny Maryi w Wieleniu”, t. I

przybyły do Wielenia 17 września 1933 r. i rozpoczęły przygotowania do przyjęcia pierwszych 60 pensjonariuszy – mieszkańców Warszawy. Z czasem liczba podopiecznych zwiększyła się tak, że w 1936 r. przebywało w Wieleniu już 800 mieszkańców⁴.

Na terenie Zespołu Domów do dziś znajdują się pawilony, które od początku działalności Zakładu otrzymały swoje nazwy: „Lipówka”, „Józefówka”, „Teresówka”, „Wojciechówka”, „Opatrzność”. *Najstarszy budynek nazwano „Pod Lipami”, „Lipówka”, ze względu na dwie stare lipy przy frontowych drzwiach. [...] Poza domem „Pod Lipami” jest kaplica i sala na zebrania, występy artystyczne itp. Najpiękniejszy budynek w parku [jest] pod nazwą „Wojciechówka”, bo w nim przez kilka dni mieszkał prezydent Wojciechowski. Największy okazały pawilon to „Józefówka”, od nazwy za-*

młodzieży, pielęgniarka, w latach 1922-1933 przełożona i kierowniczka Domu Dziecka w Szamotułach; założycielka, przełożona i jednocześnie dyrektorka Zakładu św. Józefa w Wieleniu w latach 1933-1943 i 1946-1947, w 1943 r. przełożona domu przy ul. Żelaznej 97 w Warszawie. Aresztowana z siostrami w sierpniu 1944 r. i osadzona w obozie koncentracyjnym w Ravensbrück. Przełożona generalna Rodziny Maryi w latach 1947-1960. W 1949 r. zainicjowała prace nad procesem informacyjnym założyciela Zgromadzenia, abpa Felickiego. Ostatnie lata życia spędziła w domu Zgromadzenia w Częstochowie (nota biograficzna sporządzona na podstawie wspomnień M. Teresy Stępówny, opracowanych przez s. Antonietę Frącek).

⁴ „Kronika Domu Sióstr Franciszkanek Rodziny Maryi w Wieleniu”, t. I: 1933-1974.

Prace polowe w gospodarstwie zakładowym. Repr. z „Kroniki Domu Sióstr Franciszkanek Rodziny Maryi w Wieleniu”, t. I

kładu św. Józefa, którego figura znajduje się na placu przed tym domem, obok wodotrysku wśród pięknych róż. „Teresówka” to najmniejszy pawilon, przylega do „Józefówki”. „Opatrzność” należy do większych pawilonów⁵.

Zakład prowadzony przez siostry był samowystarczalny. Duże gospodarstwo rolne stanowiło główne źródło utrzymania mieszkańców. Kronika z lat 1933-1960 podaje, że Zakład dysponował własnym młynem, spichrzem na zboże, perlakiem do wyrobu kaszy, piekarnią, rzeźnią, cegielnią. Od początku istnienia Zakładu były tu kaplica i cmentarz⁶.

Po wybuchu II wojny światowej skomplikowały się losy sióstr, Zakładu i jego mieszkańców. Siostry wraz z podopiecznymi zostały 6 grudnia 1940 r. wysiedlone do Warszawy. Na terenie Zakładu pozostało sześć zakonnic, które później zostały zmuszone przez Niemców do pracy w przejętym przez nich majątku Ostrowo. Po wkroczeniu Rosjan do Wielenia w styczniu 1945 r. siostry i pensjonariusze wrócili do Zakładu już w marcu tego samego roku.

W latach 1951-1959 Zakład św. Józefa dla Starców przechodził kolejno pod różne zarządy i był obejmowany licznymi przekształceniami aż do

⁵ M.T. Stępówna, *Moje wspomnienia 1882-1961*, Warszawa-Niepokalanów 2007, s. 93.

⁶ Tamże, s. 95.

10 grudnia 1960 r., kiedy jako Zakład Specjalny dla Przewlekłe Chorych ostatecznie został odebrany siostron i do 1990 r. znajdował się pod zarządem Oddziału Wojewódzkiego „Caritas” w Poznaniu.

Na mocy porozumienia Episkopatu Polski z rządem w 1990 r. nastąpiło przywrócenie dóbr zabranych siostron, co zbiegło się z przekształceniem ówczesnego Zakładu dla Przewlekłe Chorych w Zakład Opiekuńczo-Leczniczy. Dyrektorem została siostra Teresa Popko. Pierwszą inwestycją, podjętą przez siostry w 1992 r., była budowa pawilonu pod nazwą „Zygmuntówka”. Nazwa ta pochodzi od imienia założyciela Zgromadzenia Sióstr Franciszkanek Rodziny Maryi św. Zygmunta Szczęsnego Felińskiego. Za pracę sióstr na rzecz lokalnego środowiska władze Wielenia w 1998 r. uhonorowały Wspólnotę tytułem „Zasłużone dla miasta i gminy Wieleni”⁷.

Od 1999 r. Zakładem zarządza siostra Ewa Pollus. Po dwóch latach Zakład przekształcony został w Dom Pomocy Społecznej, a od 2006 r. jest to Zespół Domów Pomocy Społecznej, prowadzony w oparciu o wydaną na czas nieokreślony decyzję wojewody wielkopolskiego⁸. Jako jeden z największych ośrodków tego typu w kraju, obejmuje cztery typy domów: dla osób niepełnosprawnych fizycznie, niepełnosprawnych umysłowo, przewlekłe chorych somatycznie i dla osób starszych. Większymi przedsięwzięciami inwestycyjnymi podjętymi przez dyrekcję były rozbudowa pawilonu „Wojciechówka” i kapitalne remonty pawilonów, do tej pory nie spełniających określonych standardów. Obecnie Zespół to nowoczesnie zarządzana placówka, realizująca wymagania i dająca zadowolenie mieszkańcom oraz ich rodzinom. Od 13 lat Zespół ma nieprzerwanie aktualne certyfikaty ISO i IQNet, potwierdzające wysoki poziom świadczonych usług opiekuńczo-terapeutycznych, medyczno-rehabilitacyjnych i bytowych⁹. W 2004 r. został uhonorowany brązowym medalem za propagowanie idei jakości, stałe doskonalenie oraz współpracę z Polskim Centrum Badań i Certyfikacji w Warszawie¹⁰.

Zarządzanie Domami wychodzi poza krąg zapewnienia podstawowych potrzeb mieszkańców związanych z codzienną opieką i pielęgnacją. Zespół współpracuje ze Stowarzyszeniem Przyjaciół św. Zygmunta Felińskiego, z organizacjami pozarządowymi, z lokalnymi placówkami kultury i oświaty¹¹. Podejmowane działania mają charakter programowy. W tym zakresie

⁷ Uchwała Rady Miejskiej z 14 kwietnia 1998 r. w sprawie przyznania tytułu „Zasłużone dla miasta i gminy Wieleni” Siostron Rodziny Maryi.

⁸ Decyzja Wojewody Wielkopolskiego z 27 grudnia 2006 r. w sprawie przekształcenia Domu Pomocy Społecznej w Wieleniu w Zespół Domów Pomocy Społecznej.

⁹ Certyfikat Systemu Zarządzania Jakością Nr 1050/6/2015 z 1 grudnia 2015 r., wydany przez Polskie Centrum Badań i Certyfikacji SA w Warszawie: *The International Certification Network, Quality Management System* PN-EN ISO 9001:2009.

¹⁰ *Europejski Tydzień Jakości 2003*, „ABC Jakości. Akredytacja. Badania, Certyfikacja, Quality Review”, Warszawa 2003, s. 73.

¹¹ Zamieszczone dalej informacje współczesne pochodzą ze strony internetowej Stowarzyszenia Przyjaciół św. Zygmunta Felińskiego <http://www.dpswielen.pl/stow/programy.htm> (dostęp 28 I 2016).

„Józefówka” po kapitalnym remoncie. Fot. L. Kierstan
(ze zbiorów Zespołu Domów Pomocy Społecznej w Wieleniu)

realizowane są m.in. takie projekty, jak „Od A do Z rodzinnie”, „Miłość nie umiera” czy „Razem pod chmurką”.

Projekt „Od A do Z rodzinnie” dotyczy wzmocnienia poczucia własnej wartości mieszkańców poprzez integrację, współpracę, wzajemne zrozumienie i aktywność, a w efekcie przygotowanie i uczestnictwo w Pikniku Rodzinnym. Rodzina od początku do końca jest najlepszym miejscem stabilizacji, bezpieczeństwa i wsparcia. Ta rodzina to nie tylko tradycyjne odniesienie do ojca, matki, braci, sióstr, wujka itp., ale także do Sióstr Franciszkanek Rodziny Maryi i rodziny mieszkańców Zespołu Domów. Istotą projektu jest pogłębienie istniejących więzi między mieszkańcami, siostrami, pracownikami i terapeutami, bo to jest Dom, a w nim Rodzina. Chodzi o utrzymywanie i pielęgnowanie naturalnych więzi poprzez odwiedziny i wspólne atrakcyjne spędzenie czasu w kręgu najbliższych, wzmocnienie poczucia własnej wartości mieszkańców, integracja z lokalnym środowiskiem seniorów. *Zaangażowanie mieszkańców w proces przygotowania i przebiegu Pikniku sprawia, że czują się oni potrzebni, docenieni i dumni ze swoich prezentowanych osiągnięć. Różnorodność form oferowanych uczestnikom Pikniku sprawia, że każdy może aktywnie spędzić czas, włączyć się w realizowany program. Tym samym Piknik jest platformą wymiany pomysłów,*

VII Piknik Rodzinny w 2015 r. Fot. M. Pollus
(ze zbiorów Zespołu Domów Pomocy Społecznej w Wieleniu)

doświadczeń i prezentacją osiągnięć mieszkańców. Forma ta przeznaczona jest dla kilkuset odbiorców, co dodatkowo podkreśla nie tylko zasięg, ale przede wszystkim rangę spotkań, ich wpływ na dobre samopoczucie mieszkańców i ich rodzin oraz integrację z lokalnym środowiskiem.

Celem innego programu realizowanego przez Zespół Domów „Miłość nie umiera” jest ukazanie autorytetu, nieprzemijających wartości, w oparciu o które budowane są więzi międzypokoleniowe związane z własnym zaangażowaniem i miejscem zamieszkania: miłość do ludzi, miłość do małej Ojczyzny, miłość do Polski, miłość do pasji, do ulubionych miejsc...

Autorytet Jana Pawła II jest żywy, nie umiera i ciągle na nowo pozytywnie wpływa na człowieka w każdym wieku, odwołując się do trwałych wartości pielęgnowanych przez pokolenia, a związanych z narodem, kulturą i patriotyzmem. *Podjęmowane działania ukazują, że każde budowanie wartości zaczynamy od siebie, od najbliższego otoczenia, od miłości do ludzi takimi jakimi są mali, młodzi, starsi, zdrowi, chorzy, nieporadni. Miłość dotyczy wszystkich i wszystkim jest potrzebna do godnego życia. Program na każdym szczeblu realizacji odwołuje się do autorytetu Papieża, do odkrywania urody otoczenia oraz do siły, która jest w każdym człowieku. Zastosowany szeroki wachlarz form pracy umożliwia włączenie określonych grup na miarę ich możliwości i posiadanych umiejętności.* Filarami spotkań międzypokoleniowych są ścieżki Jana Pawła II w Puszczy Noteckiej i wymiar ludzki, bez względu na wiek i miejsce pracy czy życia. Program burzy granice międzypokoleniowe (uczniowie, nauczyciele, pracownicy kultury, społecznicy, wolontariusze, kluby seniora, mieszkańcy Zespołu Domów

oraz miasta i gminy) i eksponuje to, co jest najważniejsze dla każdego człowieka: szacunek, cierpliwość, zrozumienie, empatię, poczucie tożsamości, własnej wartości, związek z miejscem pobytu, ziemią rodzinną w wymiarze małej i dużej Ojczyzny, tolerancję, a wszystko to w jednym pojęciu: *miłość*. Poprzez zastosowanie szerokiej gamy form aktywności program wyzwala działania różnorodnych grup społecznych, będąc przykładem współpracy międzypokoleniowej i środowiskowej.

Z kolei *podejmowane zadanie pod hasłem „Razem pod chmurką” łączy się z jak najdłuższym utrzymaniem sprawności fizycznej i intelektualnej osób starszych i niepełnosprawnych, będących mieszkańcami Zespołu oraz miasta i gminy Wieleń poprzez pobudzenie nowych form aktywności i systematyczne korzystanie w przyjaznych warunkach z rozwijanej bazy rekreacyjno-sportowej „Siłownia pod chmurką”*. To także rozwijanie i utrzymywanie kontaktów ze środowiskiem lokalnym poprzez integrowanie społeczności i nawiązywanie nowych form współdziałania w ramach realizowanego programu. Zadanie wymaga od uczestników osobistego zaangażowania i aktywności: planowania i organizacji, wykonania plakatów, ogłoszeń, zaproszeń, udziału w zajęciach ergoterapii i udziału w spotkaniach o charakterze sportowo-relaksacyjnym i integracyjnym. Włączenie środowisk seniorów do różnorodnych działań zapobiega wykluczeniu społecznemu i poczuciu alienacji, zwiększa aktywność i świadomość własnej wartości.

Jak pokazuje historia, Zespół Domów w Wieleń był i jest związany nie tylko z ideą, ale miejscem oraz ludźmi tu żyjącymi.

S. EWA POLLUS